

Moji spomini na Vilo

Vilo so pričeli graditi leta 1886, prvi stanovalci pa so se vselili leta 1900. Na zahodni in vzhodni strani je bila nad vhodom vzdana levja glava. V stavbi so najprej prebivali kartuzijanski menihi, ki so se ukvarjali tudi s poučevanjem. V letih 1912 in 1913 so v njej stanovali učitelji. V stavbi je bila tudi kapela. Ko so se leta 1920 odselili v Francijo in v Pleterje, so hišo predelali v stanovanja. Prve stranke so se vselile leta 1919 in 1920. Temu namenu je stavba služila do leta 1987, ko so jo podrli. Ob podiranju so s stavbe odstranili levo glavo in podpornik balkona ter ju odstopili muzeju. (Po podatkih KS Hrušica).

Mislim, da bi bilo še kaj mogoče povedati o takratnem življenju v Vili. V tistih časih je pelo dokaj pesmi o belih cestah in res ni bilo asfalta. Ceste so bile peščene in taka je bila tudi glavna, ki je vodila vsa bela od Jesenic mimo Hrušice naprej proti Kranjski Gori in Planici. Bele so bile tudi vse druge poti in potke. Največkrat prehojena pot je bila gotovo tista od železniške postaje, mimo skupine hiš, imenovanih Republika in nato preko športnega prostora do Vile na griču, moje vile.

Po glavni cesti je z Jesenic enkrat na teden pripeljal voz s konjem meso od mesarja Bernika, z Dovjega pa je mlekar, brat gospe Podlesnikove, pripeljal mleko, skuto in jajca. Čevlje, ki smo jih s pešačenjem obrabili, smo nosili popravljat k čevljarju Erženu v Mojstrano z vlakom. Poskrbljeno je bilo tudi za druge nakupe. Enkrat na mesec se je naročilo oddalo v železničarski zadrugi in z vlakom »personalom« je prispela pošiljka na postajo na Hrušici. Očetu smo nesli kosilo ali večerjo, če je imel nočno službo, v posebni železničarski usnjeni torbi s širokim dnom k vlaku na postajo. Nekoč sva bila z bratom malo pozna in sva morala do vlaka teči. Pozneje je povedal oče, da »pašta s fižolom res ne paše čez omlete«.

Tiste čase je bila reka Sava še neregulirana in je ob velikem deževju narasla in divja menjala strugo. Takrat je prinesla s seboj vejevje in tudi kako drevo, nekoč dele svinjaka in par poginulih prašičev. Rekli so, da so te prašiče prestregli Cigani iz Kurje vasi, jih spekli in pojedli. Takrat so Cigani še hodili po hišah in prosili za hrano. Tako je Ciganka Frida rekla mami: »Gospa, dej malo masti in moke.«. Ko je dobila, se je zahvalila in spravila v malo culo.

V Vili je vladala tišina. Na stopnišču nič otroškega vrišča, le popoldne so se na dvorišču razvile igre: ristanc, skrivanje, gnilo jajce ali pa smo se šli loviti. Fantje so imeli nekakšno igro s frnikolami, so pa tudi poganjali obroč od kolesa. Skiro je imel redko kdo, še manj pa bicikel. Tega so imeli le očetje. Izmenjavali smo si knjige. Takrat sem prebrala mnogo knjig iz Mohorjeve družbe: Sosedov sin, Stiški tlačan, Trop brez zvoncev, Cvetkova Cilka, še raje pa potopise, kakor V deželi belega slona in Mala gospa velikega doma. Pa še kakšno odsvetovano knjigo iz zbirke Modra ptica. Takrat sem izvedela, da se narcisam reče »ključavnice«, telohu »kurice«, brusnicam »prajzelper« in malinam »malne«. Te smo

hodili nabirat, če nas je kdo vzel s seboj na Mežaklo, kjer so bile na pobočju proti Hrušici »frate«. To so bile ozke poseke od spodaj navzgor in tam so se razrasle maline pa tudi borovnice in gozdne jagode. Če pa je šel kdo nabirat gobe, te zagotovo ni vzel s seboj. Lahko pa si šel s kom, ki je šel nabirat dračje in veje pod poseke. To je bilo za kurjenje peči za peko kruha. Mama ni znala sama pripraviti take peči, ampak je vedno kakšna prijazna soseda našla prostorček za en hlebec ali dva hlebca kruha za nas. Ta kruh je bil res najboljši. Gospe so si izmenjevale recepte za kuho: brodet, belo polento, govnač, krompirjeve žgance, mešto, krape, mlince in namaze ter razno pecivo. V kleti so imeli kislo zelje in repo v velikih in manjših sodih, glede na to, kako številne so bile družine. Majnikovi so imeli najbolj oster »ribežen« in so ga posodili z nasvetom: »Pa pazite na prste, in ko boste zelje naribali, ga čimprej vrnite!«. Tudi na vrtu je raslo marsikaj, le da si ga oplel in zalival. Izmenjavale so se sadike pa tudi sadje z dreves, kadar je dobro obrodilo kakor naša sliva. Takrat se je pri več sosedah kuhala marmelada. Mama je bila zelo vesela, ko ji je Majnikova Valba zaupala mnogo receptov za zdravljenje raznih obolenj, in to iz stare debele knjige, kateri se je poznala dolga raba. Pa znala je tudi svetovati, kako postopati pri opeklinah, žuljih, glavobolu in še kaj. Poznala je mnogo zdravih rastlin in jih tudi pokazala. Od takrat smo nabirali in sušili – lipo, slez, šipek, trpotec, preslico, rman, materino dušico, smrekove vršičke, bezgovo cvetje in še kaj. In to smo s pridom tudi koristili.

Za pranje velikih žeht je bila pralnica z velikim kotlom, pod katerim se je zakurilo. Manjše žehnte pa so se oprale kar v kuhinji, kjer je na štedilniku vrela voda v velikem pocinkanem loncu. Lug se je nato porabil še za pranje pisanega perila in nogavic ali pa za ribanje lesenih tal v stanovanju, kjer je potem dišalo po čistoči. Posebna ugodnost na Hrušici je bil potok, ki je tekel skozi betonska korita iz karavanškega predora in je bila voda vedno nekoliko topla, tudi pozimi. Tam so se krasno splakovale pleničke in perilo. Tudi iz vasi so tam splakovali perilo, ki so ga pripeljali z vozičkom. Na »tenis igrišču« za Vilo pa se je poleti večkrat na tleh leže »belilo« perilo. Pralni prašek je bil Radion. In reklama je bila že tedaj: »Radion pere sam!« Druga reklama za kavo Žika pa: »Če popiješ zjutraj žitno kavo, rado ti gre vse v glavo!«. Ob lepem vremenu so gospe posedale pred Vilo na klopi in šivale kaka ročna dela, navaden šiv in tudi ažur in rišlje, pa še kako kvačkanje ali pletenje. Tudi o novih vzorčkih so se med seboj poučile. Mama je iz raznih ostankov sešila debele podplate in zgornji del nakvačkala v copate. Kako radi smo jih nosili. Pa še kdo nas je posnemal. Rečeno je bilo, da pri Mareš hodijo potih. Predvsem pa se je tiste čase krpalo nogavice na petah in prstih, pri otrocih pa tudi na kolenih. Nič se nismo sramovali, saj ni slabo izgledalo, le da nas ni tiščalo in žulilo. Večinoma smo šivali na roke, le v dveh stanovanjih je drdral šivalni stroj.

V Vili je stanovalo več železničarskih družin, ki so se po letu 1919 umaknile iz Trsta in Gorice, oz. njihovi potomci. To so bili: Urhi, Grzetiči, Bernetiči, Mareš, Ukmar in

Pagliaruzi. Poznal si jih že po tem, ker so svoje očete klicali »papa«. Po večini so bili pri Sokolih saj je bilo to gibanje zelo močno. Gostovali so v dvorani pri Ocepku, kjer so telovadili, nastopali in tudi igrali. Takrat sem bila še »deca« in sem v lanenem kroju vadila in nastopala z drugimi. Imeli smo dve vaditeljici, Čopovo Micko in Polajnarjevo Nadko. Naše nastope pa sta pilili še vaditeljici z Jesenic, Jeram Klavdija in Dereani Nuci. Nastopali smo doma, na Jesenicah in na Bledu. V vasi na Hrušici pa so domovali Orli, pa tudi med železničarji so bili nekateri. In dogodek: Naša priljubljena voditeljica Nadka se je poročila Gorjancem, članom Orlov. Bila sta tako lep par. Ampak neka deklica iz naše skupine se je spomnila v svojem ogorčenju, da je ne bomo je več pozdravljale! Tako se je zgodilo in Nadka je bila žalostna in razočarana nad nami. Skupaj nas je zbral voditelj Iztok Pagliaruzzi »Zigfrid« in nam rekel: »Deca, deklice moje, ve še ne razumete življenja, vendar nikar ne ponovite, kar ste začele! Gotovo vam bo nekoč žal.« Po tem poduku nam je odleglo saj smo imele Nadko rade. Naš pozdrav je bil »Zdravo!«, po sokolskem zletu v Prago pa tudi »Nazdar!«. Spet smo jo rade srečale in pozdravile. Krožile so pesmice: »Sokoli so opice, ker imajo rdeče jopice!«. Ko so to zapeli Orli, so dobili nazaj: »Dvignite Orli svoja ušesa, da vas svet Peter potegne v nebesa!«. To sem povedala očetu in papa je rekel: »No ja, so pa že še druge pesmice, ki jih je vredno znati.«.

Železničarji so bili organizirani in so hodili z družinami na razne izlete v hribe ali z vlakom v Bohinj, Vintgar in proti Trbižu in nato peš na Belopeška jezera. Včasih je kdo igral na harmoniko, Markizetijev Drago pa na havajsko kitaro in zraven pel. Tudi na orglice so znali igrati. Gospod Podlesnik pa je bil humorist, njegova šale so še kasneje krožile med ljudmi in jih nasmejale, kar je vedno dobro.

Druga zgodba govori o tem, kako so se okoli Vile igrali fantje. Dirjali so okoli kakor vlak s strojevodjem proti Planici ali v Avstrijo skozi tunel. In vsak je hotel biti strojevodja Mareš, ker da vozi najhitreje. Pa se je moj bratec Marjan pritožil: »Sem Mareš, pa mi nikoli ne pustijo biti Mareš. Vedno zmaga močan Klinarjev Hinko, če tega ni, pa so še drugi, ki so večji od mene.« Radi so na spodnjem igrišču igrali nogomet. Samo z žogo je bilo težko. Včasih so imeli v nogavico natlačene cunje, ampak žoga je bila težka in igra klavrna. Naš Marjan je dobil usnjeno žogo z gumijasto dušo, tako za rokomet. Pa jo je rade volje prinesel na igrišče, da je lahko sodeloval in je bilo fino. Pa je v igro vstopil Kaemo z one strani Save izpod Mežakle. Ko je zopet enkrat brcnil, mu je žoga ostala na nogi in slišalo se je »šššššš ...«. Fant je imel svoje čevlje s podplatom privezane z jekleno žico, na kar se je žoga nataknila. Onemeli in obstali so. No, žogo je papa kasneje popravil kakor zračnico na kolesu. Deklice smo kaj risale, prerisovale vzorčke ali celo risale osnutke za kroje oblačil, kakršna bi si želele. Lepo je bilo čisto enostavno brati dobro knjigo, igrati človek ne jezi se, damo ali šah. Šahirati nas je učil Majnikov Srečko, ki je bil že takrat dober šahist.

Pa še šola. Vozili smo se na Jesenice. Nekateri v osnovno osemletno šolo, dečki v

železarsko vajeniško šolo za razne poklice, drugi pa v meščansko šolo, ki je bila zelo ugledna in upoštevana. Poučevali so učitelji in profesorji: matematiko gospa Peternelova, slovenščino (in rodoljubje) gospod Klavora, profesor Tomšič in gospa Severjeva, zemljepis in risanje profesor Vratarič, zgodovino profesor Trobej, geometrijo in risanje ravnatelj Gospodarič in njegova žena, še koga pa sem mogoče zgrešila. Ja, srbohrvaščino gospa Turkovičeva. Dijaki so prihajali z Gorenjske. Že v prvem razredu so nas vikali in klicali po priimku. Tega reda se je predvsem držala naša razredničarka priljubljena Severjeva Melanija. Radi smo imeli to šolo in veliko so nas naučili. Severjeva nas je učila tudi nemščino. Nekateri pa so se vozili na gimnazijo v Kranj. Kakor sedaj tako smo se tudi tedaj veselili šolskih počitnic in zadnjega šolskega izleta. Kopali smo se v tolmunih ob Savi, kjer se je voda malo ogrela, včasih pa tudi v Čufarjevem kopališču na Jesenicah ali Bledu. Le redko kdo je imel priložnost iti na morje, ki je bilo dosegljivo z vlakom do Sušaka in mogoče na otok Krk. Tam naprej in okoli je bilo že italijansko ozemlje. Posebno lepo je bilo, če si je mama ali papa vzel čas in smo šli skupaj na sprehod, pa tudi malo bolj daleč: na Mlake, v Rovte, na Belo polje, ki je bilo takrat še poraščeno s smrekami in grmi češmina in gloga. Tam je bilo tudi pokopališče italijanskih in ruskih vojakov iz prve svetovne vojne. Te so sčasoma prekopali. Pa tudi sicer se je mnogo spremenilo in potonilo v pozabo.

V letu 1942, preden so nas Nemci izgnali v taborišče Gunzenhausen, se je moji mami Leopoldini Mareš zaupala zaskrbljena žena železničarja Rajšpa, da sta Juda, vendar po rodu Nemca in da nikomur nista storila nič žalega. Le kaj bo? Stanovala sta v Republiki. Ko smo se leta 1945 vrnili, ju ni bilo več. Kakšna je bila usoda teh edinih znanih Judov s Hrušice? Na dan, ko so spomladi 1945 »flakovci« – nemški vojaki, ki so imeli postojanko pri karavanškem predoru, le to zapustili, so proti Mežakli postrelili večino streliva. Po njihovi zapuščini so se sprehodili radovedni fantje Janez Frelih, Tone Preželj (to je njegov spomin, ki mi ga je povedal), Vebrov Janko in Pintarjev Ivo. Pobrali so še kakšno žarnico, žico, orodje, večje naprave pa so bile poškodovane. Le Pintarjev Ivo je na silo poskušal dobiti smodnik iz polnega večjega patrona. Počilo je in Ivo je obležal hudo ranjen in tam umrl. Pri tem je šrapnel ranil v obraz Vebrovega Janka, ki je ves krvav stekel domov. Ivov brat Franci je takoj pritekel, a ni mogel nič pomagati.

Drugi tako žalosten dogodek se je zgodil po juliju 1945, ko je na rebri nad karavanškim tunelom in nad potjo, ki pelje k Čušu, počilo. Bila je zelo glasna detonacija. Obstali smo na našem dvorišču pri zadnji železničarski hiši pred tunelom in zaslišali obupne krike. Na pomoč je klicala Hajsingerjeva Zora – ubilo je njenega malega sinčka Romana. Kaj je našel in kaj je počel, ne bomo nikoli izvedeli. Le Zora se je kmalu za tem izselila v Avstralijo. To sta bili zadnji žrtvi, po katerih je segla kruta roka zadnje svetovne vojne že v svobodne dni. Tako je ugasnilo življenje dveh dečkov, katerih se že dolgo ne omenja, vendar ju je škoda, saj bi lahko veliko dosegla.

Leta 1945 smo po vrnitvi iz internacije dobili stanovanje na Hrušici, ne v Vili, kjer so nam Nemci vse zaplenili, temveč v prijazni hiši nad tunelom. Moja mama, brata Marjan, Miloš in jaz smo se vrnili z revno prtljago iz lagerja Gunzenhausen. Vse naše premoženje je izginilo. Oče se je vrnil z drugim transportom kasneje, ker je bil v bolnici v Bambergu in je bil zelo bolan. Dobili smo sicer prazno, a pobeljeno stanovanje. Imeli smo kuhinjo s tekočo vodo in lijakom, dve sobi in zidan štedilnik – kakšno razkošje! Le stranišče je bilo skupno. Dobili smo tudi vrt z jablano, drvarnico, v kateri so bili zajčniki in prostor za kokoši, samo da teh ni bilo kmalu. Klinarjev Hinko nam je prinesel štiri zajčke. Ali veste, da zajčki najraje jedo deteljo in medvedove tace? Hitro smo malo obdelali vrt in posejali, kar se je dalo. Prvo leto ni bilo dosti od tega, pa vendar. Zato pa je bilo bolje drugo leto in naslednje. Mama je šla v Beograd obiskat brata in od tam prinesla kurja in gosja jajca. V mali niši pod štedilnikom se je zvalilo pet gosi in štiri putke. Vsi po malem smo skrbeli za to farmo, ki je dala kasneje meso, jajca, puh in perje za vzglavnike. Jabolka z naše jablane so bila za štrudel in marmelado, seveda, če je bilo kaj sladkorja. Mama je znala vse koristno obrniti.

Ker smo se v juliju 1945 številni vrnili iz pregnanstva, je bilo težko za hrano. Ni bilo še kart in točk. Tako sem stala na dvorišču za Ocepkom in z ostalimi Hruščani čakala, da so pripeljali kruh, ki ga je delil Janša. V vrsti pred menoj je stal slok mladenič z valovitimi temnimi lasmi in delilec kruha mu je rekel: »Ti Bergantov ne dobiš kruha, doma Zofki povej, da toliko časa ne bo nič, dokler ne pride Štefan iz Nemčije«. Mladenič se je zravnal, se zastrmel v delilca in brez besed odšel. Na njem se je videlo, da je lačen. In prav ta tihi, ponosni in resni fant je čez leta postal moj mož. Njegov oče Štefan Preželj se je vrnil šele konec leta iz Leipziga in je takoj po vrnitvi dobil službo, vse pravice, prevzel tudi kako funkcijo in postal kapelnik hruščanske godbe na pihala. Vračanje razseljencev, posebno iz vzhodnega dela Nemčije, kamor so Nemci preselili številne železničarje, je bilo težavno.

Papa so premestili v kurilnico v Novi Gorici. Ker tam še ni bilo stanovanj za družine, smo drugi ostali na Hrušici. Na karte smo dobili vsega po malo, krušno moko, pa koruzne moke malo več. V šali smo govorili, da se nam ta že skozi nos praši. Mleka tudi ni bilo oziroma le za najmlajše otroke. Dobra kosila so bile enolončnice, če je bil notri košček mesa. Zelo dobra je bila juha iz neolupljenega krompirja, razrezanega na polovičke, z malo zabele in primerno osoljena. Dodelili so nam posteljne mreže, izdelane pri Sablatniku na Jesenicah. Nanje smo potem s tal preložili v vojaške celtne naphano suho listje in seno. Kasneje nam je nekdo povedal, da ima nekaj našega pohištva neka ženska, prijateljica gestapovca na Jesenicah. Res smo dobili nazaj mamino spalnico iz češnjevega lesa. Jedilniški mizi je odžagala dve oblini, ker ji ta ni šla v malo bivališče pod Mežaklo, ko se je morala umakniti iz lepega stanovanja v mestu. Tam smo našli očetovo vodno pipo – nargilo in mamino kobaltovo šatuljo, seveda brez zlatnine. Na

pike se je dobilo malo tekstila. Kakor vsi drugi smo tudi mi predelovali oblačila, podirali in na novo pletli jopice in nogavice. Vsem je šlo enako težko. Če se ti je posrečilo v Zapužah dobiti surovo domačo volno, so jo potem pri Wagnerju v Radovljici prebarvali. V lekarni sem kupila vato in po nasvetu in s pomočjo vodnikove žene Ajše sva z njenim vretenom posukali neenakomerno nit in iz te sem spletla jopici za moji deklici. To pa se je dogajalo že po letu 1949. Pa še teta iz Avstralije nas je presenetila in razveselila s paketom oblačil in mehko avstralsko volno.

Mlajši povratniki iz taborišč in še nekateri drugi, ki med vojno niso imeli možnosti šolanja, so takrat dobili priložnost došolanja. Na Koroško Belo smo hodili največ peš, tam so nam predavali profesorji Munih, Ukmarjeva, Ažbe in še nekateri. Omogočili so nam opravljati izpite za 4. razred gimnazije. Stavbo gimnazije na Jesenicah je zasedala jugoslovanska vojska. Le v pritličju v levem kotu šole je bil na razpolago razred za enoletno šolo za gospodarstvo in gospodinjstvo. Direktor je bil Blaž Potočnik s Koroške Bele. Tudi to šolo sva obiskovali in uspešno zaključili z Grzetičevo Micko. Na obe šoli smo hodili s Hrušice, z Dovjega, z Jesenic in iz Gorij. Z veseljem smo se učili. Mladi fantje s Hrušice so se v počitnicah zaposlili na visoki stavbi železnice in g. Drnovšek jim je dal kopati in sejati pesek na savskem produ. Na peščini so skopali globoke jame in ob prvem neurju jih je zalila voda. Tako so nastali tolmunji. Na tem poslu so bili tudi fantje, ki niso imeli ne dela ne službe. Lesen most preko Save je po nevihti trpel, saj se je nanj ujelo marsikaj, kar je priplavalo in se zagostilo za nosilce. Treba jih je bilo razbremeniti. Če si hodil po njem, se je podajal in škripal.

Fantje so morali kmalu k vojakom, dekleta pa smo si povečini poiskala službe. Najprej sem dobila delo na krajevnem uradu na Hrušici, nato pa na tožilstvu in nazadnje v Bolnici Jesenice. Predsednik krajevnega urada je bil Franc Črnologar, v gospodarskem odboru pa sta bila Ciril Klinar starejši in Janez Rabič – Vovšovc. Prizadevali so si za prenovitev mostu čez Savo. Skrbeli so za delitev UNRA paketov in obleke, ki je po RK prišla največ iz Amerike.

Doma sem v prostem času prepisovala besedila za nastopajoče igralce na domačem odru, t.j. pri Ocepku. Hodili smo na razna udarniška dela, kakor kopanje vodovoda na drugi strani Save, pospravljali po ruševinah. Čistili smo staro opeko za popravilo bivše konjušnice ob karavanškem predoru, ki je prazna zevala že dolgo časa. Prav na tem mestu je bil kasneje postavljen novi dom, ki služi organizacijam in zadnji čas še otroškemu vrtcu. Največ pa je vredna dvorana z odrom in družabnimi prostori. Duša teh del je bil zagotovo Aleks Gusev.

V letih 1947 in 1948 je bil predsednik Kulturnega društva Svoboda – Štefan Preželj. Jaz sem bila nekaj časa tajnica. Mladina je bila takrat zelo aktivna. Imeli smo sestanke, predavanja (neprijjubljena VKPB) in mitinge. Nastopali smo na odru, takrat še pri Ocepku. Marjan Smrekar, Micka Grzetičeva in jaz smo bili poklicani na Jesenice, kamor

je v gledališče prišel predavat Jože Teran, ljubljanski kulturnik in gledališki režiser, o igri, gibanju na odru, mimiki, izgovorjavi. Profesor Sadar je še dopolnil o lepoti slovenskega jezika, glasnosti govora in o kostumih ter oblačenju nasploh. In pravilo – nikoli ne kaži hrbta proti dvorani. Slušatelj je bilo več, še iz drugih amaterskih gledališč. Najbolj uspešna je bila Slava Korošec Marošević. Kasneje je dosegla mnogo uspehov, najboljša pa je bila v igri: Dom Bernarde Albe. Ni še tako dolgo, ko je bil na Jesenicah Andrej Inkret, književnik in gledališki kritik in je izrazil priznanje njeni igri v gledališču na Jesenicah. Na Hrušici so bile takrat igralka Rina in Helenca Kavalar, Micka Grzetič, Mohoričeva in jaz. Igral je tudi Smrekarjev Marjan, ki je kasneje prestopil na Jesenice in bil zelo dober v Šilerjevi drami Kovarstvo in ljubezen. Pod vodstvom režiserja in igralka Ivana Erjavca smo v letih 1947 in 1948 uprizorili igri Deseti brat in Finžgarjevo Verigo. Nato igra Analfabet, Škapinove zvijače, Raztrganci (zgodba iz partizanskih časov). Najbolj pa mi je uspela vloga mlade deklice v žalostni zgodbi z naslovom Triglavska roža (to ni spevoigra Planinska roža). Zamenjala sem obolelo Neumanovo Vero. Po predstavi na Dovjem nas gledalci zaradi ganjenosti skoraj niso spustili z odra. Po igri ni bilo mogoče iti domov. Nekateri so se odločili in šli peš na Hrušico, nekatere pa so nas prenočili na klopih pri Potokarju. Med igro je sledila in priskočila na pomoč šepetalka Vida Jamšček, ki je tičala v malem jašku na koncu odra, pokritem s strešico in s slabo lučjo. Tudi hruščanski oder je imel tako napravo. Priprave na igro ali skušnje so potekale zvečer, pozno v noč, tudi do druge ure zjutraj. Mi smo bili po koncu hitro doma, režiser Ivan Erjavec pa je moral ponoči domov skozi temen Kopavnik na Jesenice, oz. Murovo. On nas je vodil pri izbiri kostumov, ličil obraze in nameščal lasulje. V igrah je sodelovalo tudi več izkušenih igralcev, kakor Nande Mikula, Štefan Preželj, Ambrožičev Tonček in še nekateri. Včasih je bilo naporno, ker je bilo treba drugo jutro v službo. Če je igra uspela, je bilo toliko bolj lepo in veselo. Spominjam se babice Tepinove, ki je imela vedno svoj stol v sredini prve vrste. Ni zamudila nobene predstave, pa tudi sicer je bila dvorana polna do zadnjega kotička. Igre smo tudi večkrat ponavljali. Pri Ocepku v dvorani smo imeli tudi pravo plesno šolo. Učitelj je bil kasnejši mož Strmškove Milke. Njegovega imena se ne spominjam. Pri pouku je bil dosleden in nas je naučil plesati valček, angleški valček, fokstrot, rašplo in tudi polko. Pri učenju smo bili na začetku malo sramežljivi, nato pa je bilo vse v redu.

V letu 1949 sem se poročila in moj mož Tone se je priselil k nam. Ja kam pa drugam, saj takrat ni bilo novih stanovanj. Poročil se je še moj brat Marjan in tudi njegova žena je prišla k nam. Družina se je povečala s šest na osem članov, ko sva dobila hčerki Nadjo in Mirjano. Bilo je neverjetno. Vse je potekalo v nekem sožitju, mirno. Delili smo si delo, prostor in čas po nekem nenapisanem pravilu. Takrat smo v službi delali od šestih zjutraj do dveh popoldan in tako sem lahko razbremenila mamo in sama naprej poskrbela za moji dve deklici. Razveseljevali so nas mali dogodki. Mala dvoletna Nadja je na

dvorišču dobila košček kruha, namazan z marmelado. Imeli smo hudo kokljo z gručo piščančkov, katere smo ravno gledali. Naenkrat se je v Nadjo zaprašila koklja, jo podrli na tla in ji odkavsnili kruh ter z njim zbežala za vogal, piški pa za njo. Ko je Nadja prišla do sape, je na tleh sede povedala, da »ni kluha«. Otročka v naročju lahko potolažiš, dobi nov kruhek in solzice se posušijo. Še se je dogajalo. Mimo so prignali krave pa tudi ovce. Prišel je muc. Sosedovim je ušla koza in se zagledala v malo Mirjano, ki takrat ni še niti dobro hodila. Koza je sklonila glavo, pospešila in z rahlim sunkom prekucnila punčko na tla tako hitro, da ni bilo mogoče posredovati. Verjetno se je koza hotela le seznaniti in jo pozdraviti, ker je še naprej stala tam in prijazno gledala v malčico. Ko sta v letu 1953 prijekala na svet še dva fantiča, naš Borut in Marjanov Marko, je postalo težavno in res pretesno. Naslednje leto je družina Preželj le dobila stanovanje na Jesenicah. Prejšnja leta niso pomagale ne pisne in ne ustne prošnje niti trkanje na razna vrata. Pred nekaj leti je Janez Palčič poskrbel za lepo srečanje Republikancev železničarjev na Hrušici in naša mama Leopoldina Mareš je bila takrat najstarejša železničarka. Doživela je 97 let. Prej smo bili mi pri njej, zadnja leta je bila ona pri nas na Jesenicah. Povedala nam je, da so bili zanjjo najlepši časi prav takrat, ko smo bili skupaj in ko so bile punčke in fantje še majhni. Pa saj poznate tisto otroško pesmico o mami »nima zlata pa je vendar vsa zlata«. Mami moja, hvala ti za vse!

Družina Preželj okoli leta 1958
(Last A. Preželj)

Tisto hišo nad tunelom so pred dvema letoma podrli. Sedaj stoji tam nova stavba, večja, višja, vsa v steklu in v barvah sladoleda. Pa kaj? Mi hranimo slike preproste železničarske hiše s številko 64 in sliko lesenega stopnišča z grobo tesano ograjo, ki je vodilo v naš takratni topli dom.